

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Iалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похIмаш кхио а, коьрта гIиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзийн а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гIиллакхе-этикин а кхиаран тIегIа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьIна а девзаш, литература Iаморо шеггахь къонахчун амал кхийой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гIуллакхдаран план а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Iаморо дIалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Iаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гIиллакхе амал, кхоллараллин похIма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гIо до къоначу тIаьхьене къоман исторически зераш дIакховдорехь а. Билгал йолу Iалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тIекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догIуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурин компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тIекхиарехь а, шеца иза Iалашйарехь а ша-тайпана эстегикин гIирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дIахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстегикин гIуллакхдар а долу, йозанан къамелан гIуллакхдар ду; нохчийн литература тIехьажийна йу Iилманан агIонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-

тайпанчу маттахь дуьйций хайтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хIуманан кеп хIотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тIаьхьенера тIаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культуринь обздангаллин а, эстетикин а ламасташ дIакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушийн йеза роIера Iалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агIонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.
- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схайогIу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тIе ваккхар, къоман культурин тIаьхьалонна йукъавалор.
- къоначу тIаьхьенехь дIайахначуй, карарчуй, йогIур йолчуй заманийн уьйр ларийан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жопалле хилар кхоллар;
- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тIехьажийна роIера хьесапаш кхочушдан:

- тIаьхьенера тIаьхьене историко-культурни, обздангаллин, гIиллакхийн мехаллаш дIакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьIнех кхетар;
- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синьобздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, обздангаллин а маьIна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадор а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;
- Iер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хIоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дIалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;
- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ХЪЕХАРАН ПЛАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хIоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программы буха тIехь, иза лерина йу дешаран 305 сахьтана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 68 с., 8 кл. – 68 с., 9 кл. – 33 с.).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, церам авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

5 класс

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Тамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Довьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк кьовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литературин туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкьоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешеран литература

С. Бадиев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

Г. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

Г. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угIуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкьоьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

Г. Ахмадов. «Кьоьнахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттагIалла».

Х. Сатиев. «Лаьмнийн кьоьналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гIулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьоьжура иза».

Дикаев М. «БIаьстенан аматаш».

Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, тексташца болх бар.

XXI бешеран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».
М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».
А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».
С. Мусаев Рассказ «Хьайбанан чам».
М. Ахмадов. «Ушурма волчоь, хьошалгІахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочйнарг Сулаев М.).

6 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».
«Ницкъ болу Солса».
«Гермачигара наьрташ».
«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

І. Гайсултанов «Нийса кхиэл».
Х. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».
Х. Ошаев «Чайра».
І. Мамакаев. «Дагалецамаш».
Х. Сайдуллаев. «Ненан бІаьрхиш».
М. Сулаев. «КІанте».
Х. Эдилов. «Ненан безам».
А. Джунаидов «Белхи».
А. Айдамиров. «Вина мохк».
Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе бІаьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «БІаьсте».
М. Кибиев. «Меттан сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара цІе».
Э. Мамакаев. «ХІорд».
Ж. Махмаев. «Іаьржачу баьпкан юьхк».
С. Дакаев «Тамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некълацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некъ» .
С. Курумова «Шовданехь» .

Кхечу къаьмнийн литература

Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».
«Нохчийн шира илли».

«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

М. Мамакаев «Даймехкан косташ».
Б. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».
И. Мамакаев. «Берзан бекхам».
Х. Ошаев. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов».
А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».
И. Гайсултанов. «Болат-гIала йожар» (дацдина).
А. Айдамиров. «МухIажарш».
Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».
М. Кибиев. «Дош».
А. Джунаидов А. «ХIюььнаш».
С. Гацаев. «Дарц».
А. Кусаев. «Амалехь диканиг».
Ш.Рашидов. «Ден весет».
М. Дикаев. «Нохчо ву со».
С. Дакаев. «Куйно хотту».
И. Шайхиев. «ЧагIо».
А. Бисултанов. «Хъайбахахь язйина байташ».
В-Хъ. Амаев. «Генарчу денойн туьйра».
С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).
Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчоь».
С.-Хъ. Нунуев «Юнус».
М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».
М. Ахмадов «Кхаа вешех туьйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Иаьнан Iуьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «ТIаьххьарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илли».
«Эвтархойн Ахьмадах илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадиев С. «Олдум».
М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».
М. Сулаев. «Цавевза доттагI».
А. Сулейманов. «Дог дохден цIе»; «Дахаран генаш».
И. Хамидов. «ДIа – коч, схъа – коч».
Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».
И. Шайхиев. «Дарцан буса».
М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъа).
С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» (йацйина).
Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».
М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».
А. Бисултанов. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ»; «БIаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош».
Сатиев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц».

9 класс

Халкъан барта кхолларалла

Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли».

Туьйранаш, шира дийцарш, аларш.

Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла: І.Дудаевн, М. Сальмурзаевн, І. Нажаевн, Ш. Айсхановн. Поэзига, прозига хъажар.

Ш. Айсханов «Мало-хало».

С. Бадиев. «Бешто».

Сийлахь-боккхачу Даймехкан тІамах лаьцна говзарш.

І. Мамакаев «Дерриге а тІамна», «Даймехкан тІом болчохъ», очерк «Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «І йоьлхуш яц», «КІиллочунна».

М. Сулаев «ГІовтга», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТІемало – хъуна».

І. Мамакаев. «Кавказа латта», «ЙоІе», «Даге», «Сайн кІанте», поэма «Нохчийн лаьмнашкахъ».

М. Сулаев. «Сай»; Сох муха эр ду адам», «ДоІа», роман «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош).

І.-Хъ. Хамидов. «Лийрбоцурш».

С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «БІаьсте кхечи», «ХІай, йоІ, делхъа, собарде».

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохъ», «Сан ненан маттахъ ас язйо».

М.-С. Гадаев «Даймехкан лымашка», «ДоттагІашка».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хъан цІийнах йара-кха со, Нохчийчохъ, хъан цІийнах йара».

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Коьртачу школахъ «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Іамор хъажийна ду дешархой роІера личностни а, метапредметни а, предметни жамІашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамІаш коьртачу йукъарчу дешаран тІегІанехъ кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехъ цхъаьна дІабахъарца. Болх дІабахъар кхочушдо Россин социокультурни а, синъобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догІуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалїйна тІе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехъ.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран

личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декъахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тIецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гIуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гIуллакхаллехь (волонтералла, нахана гIо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тIеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тIаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобьздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жьопалле хилар.

- **синьобьздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тIелаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьIне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могашалла ларйар, могашалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могашалла талхош йолу хIуманаш цалелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шехахь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан деза

хъажа везар.

- **къинхъегаме кхетош-кхиоран:**

хъалхахИттийна декъарш кхочушдан Иалашонца жигара дакъалацар (добзалехъ, гИалин, кЮштан йукъардешаран дешаран организацехъ), йукъараллин а, технологически а гИуллакх а, болх а дИаболо, дИахЮтто хаар, тайп-тайпана гИуллакхаллин план хЮтто а, иза кхочушийн а Иамар, тайп-тайпана къинхъегаман корматаллаш Иамор, корматаллин йукъараллехъ дИатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Иаламан а, Иилманийн а хааршна тИе а тевжаш, гонахъарчу Иаламан хъокъехъ хъалхахИуьтту хъесапаш кхочушдан, гонахъарчу Иаламан пайдехъ хин долу гИуллакхаш дИадахъа план хЮттор, экологин культурин тИегИа лакхадаккхар, экологин кЮрггера проблемаш йовзар, уьш кхочушийн некъаш лахар, гонахъара Иалам бехдийр долу белхашна дуюхъал жигара дакъалацар, Иаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехъ зИе латтош волу гражданинан маьИна довзар, экологин хъежамашна лерина гИуллакхаллехъ жигара дакъалацар.

- **Иилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Иилманан системехъ адам а, Иалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хъежамашна тИе а тевжаш, адаман Иаламца а, йукъараллица а йолу зИенаш а, дуьне довзаран гИирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Иамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахъ дИабахъар.

Йукъараллин а, Иаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехъ кхачойеш йолу личностни жамИаш:

Добшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахъ, йукъараллашкахъ а, цу хъокъехъ добзалехъ нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хъелашкахъ, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца добшучаьргахъ зИе латторан хъуьнар хилар;

билгалдоцу хъелашкахъ, шен компетенци тИегИа лакхадаккхаран хъуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гИуллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хъоьжуш Иамар, церан керлачу хааршна тИекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тИегИа довзар, шен кхиаран план хЮтто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чИагИделлачу кхиаран концепци декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Иаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Иаламан бечу тИеИаткъамна чот а йеш, Иалашонашна тИекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гИуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахъ стрессийн ситуацешкахъ боха ца боха Иамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тИаьхъенех нийса мах хадо Иамор, стрессийн ситуацешна дуюхъало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхъарлаьцна гИуллакхашна, хъелашка хъаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхъарлаьцначу гИуллакхехъ кхиамаш ца хилахъ а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

Дешаран универсальни довзаран дараи карадерзор:

Коьрта маъинийн дараи:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш йорайахар а, къастор;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамІ даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хІиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила догІурш а, бІостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догІурш а, бІостанехь дерг а йорадаккхаран критереш йало;

хьалхахІоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефецитаи къастор;

хиламаш а, процессаш а Іаморехь бахьанин-талламан уйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамІ дар, аналогича догІуш ойланехь сецначун жамІ дар, вовшашца уйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшаш йустар, уггаре гІолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараи:

довзаран талламан гІирс санна хаттарех пайдаэцар;

догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь лоьхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хІоттийнчу планаца талламан бар, чолхе йоцу эксперимент дІайахьар, талламан объектан башхаллаи билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) сьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дІабакъхьначу талламийн хиллачу зерийн жамІийн ша формулировка йар, хиллачу жамІийн бакъхиларан мах хадоран гІирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тІаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хІиттийна дешаран декхарш а, тІейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гІирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогІу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информаци дІагайта йогІуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикича кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто; информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараи карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Іалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дІагайта, къамел даран невербале гІирсаш бовза, социале билгалонийн маъІнех кхетар, Іотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Іотбаккхамаш кІадбан, бартбан, кхечеран Іалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана барта а, йозанан а текстын гайтаран материал хІоттор.

Шен лаамехь гІуллакх дІадахьар: билгал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а гІолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хІоттийна Іалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гІуллакхан Іалашо тІеэца, и кхочушйан дара ш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дІасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамІаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маъІна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тІедилларш кхочушдан, муьтІахь хила, цхьаьна бечу белхан дІахІоттаран план хІотто, цу балха йукъахь хІораннан меттиг къасто, белхан Іалашонаш вовшашна йукъахь, хІораннан тароне хьаьжжана, дІасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан Іалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушилла долу жамІ дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятивне дара ш карадерзор:

Ша шен къепе хІоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тІелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу варианташна аргументацеш йало, Іамочу объектех хийначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богІуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамІийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьаьжжана, гІуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гІалаташ къасто, Іалашонан а, хьолан а жамІца богІу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хІотто, кхечун бахьанех, Іалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун оила йан, гІалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хІума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу герггарчу белхан программа карайерзоран предметан жамІаша гайта деза:

1) кхин дІа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Іаморан а ладамаллех кхетар; хІокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гІирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агІор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Іаморан буха тІехь ненан мотт Іаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистичин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладобгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикица йоьзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех

кхетар (филологин агӀонхъара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Илманан а, гӀуллакхан а, публицистин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни оила йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

5 класс:

- Россин кхидолчу къаьмнийн культу reshца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман културин а, оздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- Россин къаьмнийн културийн контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, културин а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;

- нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;

- тӀехьажадечу хаттарийн буха тӀехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жьопаш лучу форматехь историко-културин коментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гӀуллакхаллин хьокъехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан хаарш хила а.

6 класс:

- Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туьйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тӀегIанехь царна йуккьехь зIе таса;

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта културин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн културийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «бакхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гӀиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- тӀехьажадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тӀехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жьопаш лучу форматехь историко-културин коментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу

говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахъа йуъхъанцара говзалла хила, цуънан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коърта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 класс:

- нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, ша-тайпана башхаллех кхета, нохчийн халкъан оздангаллин мах хадорехъ нохчийн литературин фольклоран сюжетах а, мукъамаш билгалбаха,

Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахъ нохчийн къоман синкхетаман коърта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахъ Россин къаьмнийн культурин контексташкахъ нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаьцна йолчу говзаршкахъ нохчийн патриотизман бухах а, доьналлех а, баккхийчеран проблемех а, нохчийн меттан а шатайпаналлех кхетам хила;

- кховдайечу плана буха тІехъ фольклоран а, литературин а текстан маъІнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехъ историко-культурин коментареш а, шен текстах а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехъ хин йолу говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахъа хаа, цуънан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коърта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

8 класс:

- нохчийн халкъан оздангаллин мах хадотаро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оздангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахъ нохчийн къоман синкхетаман коърта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахъ Россин къаьмнийн культурин контексташкахъ нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;

- фольклоран а, литературин а текстан оздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурин коментареш а, эпизодан анализ йаран форматехъ шен текстах а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехъ хин йолу говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахъа хаа, цуънан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коърта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 класс:

- проблематика къасто а, нохчин къоман оздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхъама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзарийн эстетически шатайпаналлех кхета, исбаьхьаллин дешан материала тІехъ нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оздангаллин а маъІнех кхета;

- Россин къаьмнийн культурин контекстехь нохчийн литературин а, культурин а синъоьздангаллин а, культурин-оьздангаллин а мехаллех кхета ш хила;

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла оила йеш тӀеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тӀегӀа дӀахӀоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин комментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхӀитто а, ша а шен цӀахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Ӏалашо къасто а;

- проектни-талламан гӀуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамӀаш дӀадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахецаьрхочунна хьаь:

1. Говзаран тема а, коьрта оила а, коьрта Ӏоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);
2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гӀирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а (6-7 классаш);
3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хӀотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн система мах хадо (6-7 классаш);
4. Йаздархочун кхоллараллин амалца богӀу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гӀирса ш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотӀан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);
5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);
6. Говзарийн оьздангаллин-философин а, йукьараллин-исторически а, эстетически а проблематикех гар кхето (8-9 классаш);
7. Говзаршкхь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукьара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);
8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукьаметтиг билгалйаккха (хӀора классехь шен тӀегӀане хьаьжжана);
9. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хӀора классехь – оцу классехь Ӏамийнчу терминех пайдаэца хаар);
10. Исбаьхьаллин говзаре йолу шен йукьаметтиг дӀахайта; шена хетачун аргументаци йан (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана);
11. ХӀиттийнчу хаттаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хӀора классехь - шен тӀегӀане хьаьжжана), дешаран дискуссеш дӀахайта (7-9 классаш);
12. Сочинени, эссе, хьалххе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин тема леринчу проектан материал лаха, карийнчу информацех пайдаэца (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана);
13. Исбаьхьаллин литературин говзарш исбаьхьа йеша, говзаре йолу шен йукьаметтиг дӀа а гойтуш (5-9 классаш);
14. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургах, Интернет лахаран системех пайдаэца (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС (68 сахьт)

Рогалла	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Деъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» «Тамашийна олхазар». «Кхо ваша а, саьрмик». «Добьшуш хилла кIант». «Барзо Iахарца мохк кьовсар». Малые жанры фольклора: пословицы, загадки. Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш. Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: Iер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша». Тамашийнчу туьйранин элементаш. Iер-дахаран темица догIу туьйра «Тамашена олхазар». Туьйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхIиттор. «Борз а, Iахар а» - дийнатех лаьцна туьйра. ХIокху тайпана туьйранашкахь персонажаш йукъахь цIейаххана персонаж цхьогал хуьлу. Цхьогал нохчийн туьйранашкахь шина агIор гойту. Цхьадолчу туьйранашкахь иза мекара, хIиллане экха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туьйранашкахь - иза хьекъале, хIуманна кархдолуш тIах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Iовдал, кIиллу ду. Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойъуш нисло. Лом а, ЦIокъалом а туьйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къаьста кьиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь.	11	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Дийнатех лаьцначу туьйранашкахь аллеори йалорца гойту адамийн кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаьцу адамийн амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Йорайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу. Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранин поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранин тайпанаш, туьйранин композици, дустарш, йухааларш, дIадолор, чаккхе, туьйранин кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла.				
Дерриг:		11	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Литературин туьйранаш: Саидов Б. «Майра кIант Сулима» (дацдина). Хьанал кьинхьегам а, дикалла а, адамийн дахарехь оцу кхетамийн маьIна, хьолахойн саьхьаралла а, мекаралла а йемалйар. Туьйранехь йолу догдикалла а, кьинхетам а, оздангалла а хастор. Мусаев М. «ЦIен маьхьси». Хьекъал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар тIечIагIдар. Нахана даьккхинчу ора чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туьйранца уьйр. Туьйранехь йолу юмор. Гацаев С. «Чкьоьрдиг» (дацдина). Халкъан васта буха тIехь кхоьллина туьйра. Чкьоьрдигаца жоьра-бабин кьийсам -дахар дуьхьа кьийсам. Жоьра-бабин тIехь баьккхина толам а, шена тIехь баьккхинарг а. Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьIна. Туьйранехь цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туьйранан цхьайолчу персонажийн шех бIобулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оздангалла, цхьогаллан хIилла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор. Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оздангаллин кепаш	9	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	XX бIешаран литература: Бадиев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а. Мамакаев М. «Баппа» (дийцар).	33	1	2	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаържаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев М. «Ламанан хи» / (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цIе йолчу повеста йукъара кийсак). ТIеман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дIадахнарг. Сулейманов А. «Борз йу угIуш» / (стихотворени). Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гIуллакхе хьажаран гIиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тIалам бан безаран ойла тIечIагIйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цIе йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / (стихотворени). Вовшашца кьинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман кьинхьегамна а тIалам бар, Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар). Бераллехь дуйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а. Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран човхьарчу дуьненан гайтаран говзалла. Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Iалам а, кьинхьегам а хастор). Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж.				
--	--	--	--	--

	Ахмадов М. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь» (дийцар). Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехь дIалоцу меттиг. Турпалхочун синьобздангаллин амат. Къинхетаман а, доглазаран а тема тIамна а, машарна а дуьхьалхIоттор. Берий оьмарехула историн хиламаш йухаметтахIоттор. Говзаран самукъане дIадолор.				
2.3	XXI бешаран литература: Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчоь». ТIом дIабаьллачул тIаьхьа Нохчийчоь меттахIоттор. ГIаланап, йартап йухаметтахIоттор. Республикин бахархойн сирла йахьаш. Текхуьу чкъор шен къоман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайъаме хьал гайтаран гIирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Iаламан дуьне тIалам беш йукъаметтиг латторан хьашт. Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехь ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хьайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехь нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанрап, рубрика, тексташца болх бар.	7	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочийнарг Сулаев М.)	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	1			

4.2	Контролни болх /Тестировани/	3			
4.3	Шеран стандартизиованни контролни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

6 КЛАСС (68 сахът)

РогIалла	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Нарт-орстхойн паччахь Наураз» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наьрташ», «Наьрт-аьрстхой кхерор». Исторехь баьхначу наха лелийнчу гIуллакхех, историн хиламех лаьцна дийцарш. Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш. Халкъо наьрт-аьрстхойшца латтийна кыйсам. Латта къуьйсусх къоман векалша наьрт-аьрстхойшца латтийна психологически а, хьекъале а кыйсам. Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.	7	0	1	https://desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					

2.1.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогцIеначу белхахочун хьекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хьажам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Йорайахар. I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхьатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегори. Литературин теори: баснин жанр, аллегири, мораль. Баснин персонажаш.	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам. Литературин теори: литературин турпалхо. Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам. ЙогIур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш. Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар. Сулаев М. «КIанте» (стихотворени). Къоман Iадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.	7	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КIентан а, ненан а доьналла. Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам. Саракаев Хь. «Ирсе бIаьрхиш» (дийцар). Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тIечIагIдар. Доьзалехь йолу йукъаметтигаш.	8	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цIа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дIа долчу гIуллакхашкахь белхи баран ламастан маьIна. Къинхьегаман а, вовшийн гIо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. ТIаьхьенийн уьйр. Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар). Айдамиров А. «Вина мохк» (стихотворени). Меската Айдамиров Абузаран цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор. Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду.	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси.				
2.5	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени). Іаламах самукъадалар. Шен дай баъхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор. Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» «(стихотворени). Шен махкахъ бохам хиллачарна лирически турпалхо гІоьнна ван кийча хилар.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Окуев Ш. «БІаьсте» (стихотворени). Даймехкан суьрташ. Даймахаца боьзна поэтан синхаамаш. Литературин теори: синедерзор, инверси. Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор. Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени). Дахаран маьІнех а, оздангаллин мехаллех а, йуьхьшен синьоздангаллин дІахІоттамехъ поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маьІнех а йолу поэтан ойланаш. Литературин теори: метафора, исбаьхъа гайтаран гІирсаш.	7	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Рашидов Ш. «Љомара цІе» (стихотворени). Дайн доттагІаллина а, ламасташна а тешаме хилар. Харжам баран бакъо. Мамакаев Э. «ХІорд» (стихотворени). Стихотворенин философин маьІна. Дахаран маьІнех лаьцна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А. Пушкинан а “К морю” стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар. Махмаев Ж. «Іаьржачу баьпкан йуьхк». Дакаев С. «ТІамех ловзар» (стихотворени) Берийн ловзаран кепехъ а тІом цабезар. Машаре кхайкхар.	6	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Бексултанов М. «Некълацар» / (дийцар). ТІекхууьчу чкъуро ламасташ дІатасар. Баккхийчеран а, къоначеран синьэкамалла. Къоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаьцна къамел. Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуьне а, доттагІчун гІо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахьийзар.	6	1	0	https://desharkho.ru/

	Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн бӀаьргашца. Деден а, ден а дийцарийн гӀоьнца ширачу замане экскурс йар, тӀекхуьчу чкъуран баккхийчаьрца йолу уьйр. Адамийн йукъара а, къаьмнийн а мехаллаш. Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог. Курумова С. «Шовданехь». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан кьарцайалар, доьналла кхиор. КӀентан а, жӀаьлин а йукъахь долуг доттагӀалла, тешам.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		53	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамӀдаран таллар					
4.1	Сочинени	1			
4.2	Контролни болх /Тестиrowани/	3			
4.3	Шеран стандартизировани контролни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

7 КЛАСС (68 сахът)

Роталла	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Дади-йурт йаккхаран илли». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бІахойх лаьцна турпалаллин илли. ГІарабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладогІар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахъан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	М.Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). ТІекхуьучу тІаьхьенна весет. ТІехъа-Мартана М. Мамакаевн цІийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени). Б. Саидовн поэзехъ граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дІакховдор. Ошаев Х. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов» / (очерк). Сийлахъ Даймехкан тІеман турпалхочун дагалецамаш а, бІаьхаллин хъуьнарш а.	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Мамакаев І. «Берзан бекхам» / (стихотворени).	2	0	0	https://desharkho.ru/

	Нана-берзан сахъийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Сулейманов А. «Шуънехъ дош» / (стихотворени). Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуъхъа шен са дладала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маъна. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеори, метафора.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Гайсултанов У. «Болат-гала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахъ ламанхойн луъра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохкдладецархошца а халкъо латтийна къийсам. Историн уйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	5	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Айдамиров А. «МухIажарш» («Йеха буъйсана» романа йукъара кийсак). «МухIажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехъ Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахъан Iедалан мекаралла, Iехийнчу мухIажаршкахъ болу къахъа бала. Меската А. Айдамировн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Литературин теори: литературин турпалхо а, символ а.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог цIандаран новкъа воккху/йоккху доIанан синан ницкъ. Памо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маъна: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. ХIиллано эшийна моттаргIа.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Нунуев С.-Хъ. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де доьхначунна гIо дар, дикалла. Джунаидов А. «ХIоьнаш». / (дийцар). Нохчийн эвланан Iер-дахар гайтар. Къинхъегаман тема. Нохчийчоь а, баккхийчу нехан изехъ а Кавказан тIеман лараш. Баккхийчу нехан а, тIекхуьучу тIаьхъенан а уйр. Литературин теори: Символ. Композици.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поэзахъ адам а, Iалам а. Дарц хьоккхучу йукъана йобIан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	С. Гацаевн дорцан васт дустар. Литературин теори: эпически и лирически. Кусаев І. «Амалехъ диканиг» / (стихотворени). Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехъ ден-ненан меттиг.				tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаъхъа кхоъллинарг а, биографически мукъамаш а. Текхуьучу чкъурехъ хила йеза оздангаллин мехаллаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар. Литературин теори: автобиографин поэма.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени). Кхечу къоман векалшца машарехъ, доттагІаллехъ ваха / йаха кийча а, царна эшнадохъ гІоьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахъ йолчу а, маьршачу а нохчичун васт. С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дубнегарехъ холхазан куйнан маьІна. Ламасташ довзар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.12	А. Шайхиев. «ЧІагІо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин оздангаллин пафос. Тешаме доттагІ – онда гІап. Дош деллий – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.	2	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.13	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ» (стихотворени). Бехк-гуьнахъ доцуш хІаллакбинчарна гимн. Даймахка цІабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.14	Амаев В-Хъ. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар). Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагІчо 14 шо кхаьчначу кІантана шаьлта даларан маьІна а, цул гІахъа цунна тІедужуш долу жоьпалла а. Декхарна тешаме хилар. Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)/ Добзалан йуьхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар. Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хъанала кьинхьегам. Литературин теори: турпалхо-дийцархо, композици.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.15	С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Іаламна а, лаьмнийн	4	0	0	https://desharkho.ru/

	кѣинхѣгамхошна илли. Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаѣхѣаллин гѣирсаш. Окуев Ш. «Сан хѣоме Нохчийчѣ». Даймахке безам. Патриотизман синхаам.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.16	Ахмадов М. «Кхаа вешех туѣйра» (дийцар). Тешамах, декхарх лаѣцна дийцар. Сийлахѣ Даймехкан тѣман фронтера кхаа вешѣга хѣѣжу ѣиша. Литературин теори: психологизм (дуѣххѣарлера кхетамаш). Чѣхѣара монолог. Дийцаран фольклоран мукѣамаш.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		56	2	4	
Дакѣа 3. Кхечу кѣаѣмнийн литература					
3.1.	Пушкин А. С. «Ѧаѣнан Ѧуѣйре» (А. Сулеймановс гѣчийнарг). Альфѣнс Доде «Ѧаѣххѣарлера урок» (дийцар). Хѣехархо а, дешархо а. Беран чѣхѣара дуѣне.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Раздел 4. ЖамѦдаран таллар					
4.1	Сочинени	2			
4.2	Контрольни болх /Тестировани/	3			
4.3	Шеран стандартизирѣванни контрольни болх	1			
Дерриг:		6			
Программица сахѣтийн барам		68			

8 КЛАСС (68 сахѣт)

Р о	Программин дакѣѣйн а, темийн а ѣѣраш	Сахѣтийн	Электронни дешаран
-----	--------------------------------------	----------	--------------------

		барам			ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.					
1.1.	«Таймин Биболатан илии». «Эвтархойн Ахьмадах илии». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. ГIарабевллачу иллиалархоша аларехъ иллешка ладогIар. Турпалаллин иллешкахъ къоман коьрта хиламаш гайтар, оздангалла чагIйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостагIашца болу къийсам, халкъашна йукъара доттагIалла гайтар. Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш. Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехъ иллино дIалоцу меттиг.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Бадиев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чохъара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маъIна. Дийцаран идейн чулацам белларехъ цуьнан маъIна.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Цавевза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лобху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймакках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанийн лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворени). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехъа кыйсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца кызачу кыйсаман луьра суьрташ. Литературин теори: драмин жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Хамидов I. «ДIа – коч, схъа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.	4	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Ясаев М. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-дуьхьалкхетарш. Даймакхе а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Яшуркаев С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» / (дацдина). Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Къоначу йобIан аматехь Даймехкан васт гайтаран маьIна. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр. Литературин теори: Метафора. Символ. Композици.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.8	Абдулаев Л. «Маълхан каш» (поэма). Поэмехъ ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош келхъардохуш шен са дIадалар. Шайн йуъртахойн синош уьнах лардархъама, шайн дайн кхерч дIатесначу уьнхошна гимн	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукъаметтигаш, турпалхойн чобхъара дуьне, оьздангаллин кхетам.	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехъ церан маьIна. Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехъ вастийн шатайпаналла. «БIаьстенца къамел» (поэзи). Пейзажан лирика. Iаламан а, адаман уьйр. Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хила ваьлলেখъ хьо ара». Дешан ницкъах а, маьIнех а оьздангаллин категорех санна. Литературин теори: метафора, васт.	6	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Ахмадов «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хъажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Iоттабакхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхъ-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, къоман Iадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оьздангаллах ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар. «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» цIе йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а. Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш. Литературин теори: повестан жанр, символ.	3	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.12	Сатуев Х. «Нашха» (поэма). XX бIешаран йуххьехъ Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца кьийсам латтош вовшийн гIо дар а, турпалалла а. Литературин теори: повесть, символ.	3	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Классал арахъара дешар.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		55	2	4	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамийн дахарехъ церан мах а. Багратионин къонахалла, нохчийн тӀемалоша лелийна сийлахъ гӀиллакх.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 4. ЖамӀдаран таллар					
4.1	Сочинени	2			
4.2	Контролни болх /Тестиrowани/	3			
4.3	Шеран стандартизировани контролни болх	1			
Дерриг:		6			
Программица сахътийн барам		68			

9 КЛАСС (33 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал-лин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Гаркхойн кѣнтан, Жерочун кѣнтан, Жумин Акхтулин илли». Туьйранаш «Чинглаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а». Шира дийцарш, аларш. Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	0	1	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш				
2.1.	1. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хъажар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхъегам малонна дуюхъ-дуюхьалхІоттор. Хъанал къахъегар кхиор а, Іер-дахаран ойлайар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Іер-дахар а, гІиллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан ѳдангаллин аспект. Хъарам-хъанал ца къастош хъал-бахам гулдар Іорадаккхар. Литературин теори: повестан жанр.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.4	Мамакаев I. «Дерриге а тIамна»; «Даймехкан тIом болчохъ» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев M. «И йоьлхуш яц»; «Киллочунна» (стихотворенеш). Сулаев M. «ГIовтта»; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов X. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «ТIемало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев M. «Даймехкан лoьмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев I. «Кавказан латта»; «ЙoIe»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахъ» (поэма). Поэтан кхоллараллехъ Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахке болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкье болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукьараллин дахарехъ а, поэзин дIахIоттамехъ поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахъ» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Кьоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкьан чIирьэцаран кьизачу Iадатана а йукьара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу» бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехъ лирически а, трагически а дерг. Стихан а, меттан а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.	9	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	M. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоIа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца дицдо» (романа йукьара дакьош). 1940-1960 шерашкахъ, кьоман дахаран уггар халачу муьрашкахъ адабийн кхолламаш. Дена а, йоьларшна а йукьара йукьаметтигаш. Кьоман ламасташ лардар а, керлачу Iадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахъ сингаттаме мукьамаш. Литературин теори: романан жанр.	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов I.-Хь. «Лийрбоцуьрш. / (стихашкахъ драма). Фашистийн мехкашдIалецархошна дуьхьал кьийсам латтош, Даймохк ларбан дIахIиттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана кьаьмнийн векалша йукьахъ -советски салташна йукьахъ долу доттагIалла. Драмин васташ кхолларан гIирсаш. Драмехъ мостагIчун амат. Советски тIемалойн а, мостагIийн а васташ кхолларехъ драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.	3	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буьйса хаза, буьйса тийна»; «БIаьсте кхечи»; «ХIай, йoI, делхьа,	1	0	0	https://desharkho.ru/

	собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Іаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Іаламан дуьне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Іаламан суьрташ. Хиламан хІора мІаьргонан хазалла гайтарехь поэтан говзалла.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхьшен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чоьхьарчу дуьненна а, оздангаллин хьежамашна а бен тІеІаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буьйса йу беттасе». Буьйсанан Іаламан хазалла. Пейзажан лирика.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Талхадов Х. «Шийла дарц цІевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу беамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Гайтукаева Б. «Зама», «Хьан цІийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цІийнах йара». ТебогІучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	1	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		23	1	2	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). ТІом а, машар а. ТІом цабезар.	1		0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 4. ЖамІ даран таллар					
4.1	Сочинени	1			
4.2	Контрольни болх /Тестиrowани/	1			
4.3	Шеран стандартизироваьни контрольни болх	1			

Дерриг:	3			
Программица сахътийн барам	33			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

Ротлалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (11 с.)						
1	Халкъан барта кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
2	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»	1	0	0		www.urok95.ru .
3	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Нохчийн халкъан туьйра «Тамашийна олхазар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
6	Нохчийн халкъан туьйра «Дьышуш хилла кӀант»	1	0	0		www.urok95.ru .
7	Нохчийн халкъан туьйра «Дьышуш хилла кӀант» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
8	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Ӏахарца мохк кьовсар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
9	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
10	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш	1	0	0		www.urok95.ru .
11	Фольклоран кегий жанраш: хӀетал-металш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Нохчийн йаздархойн говзарш Литературин туьйранаш (9 с. + 1 с.)						
12	Саидов Б. «Майра кӀант	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	Сулима».					yn-tezaurus/
13	Талламан болх (1-ра четвърт)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
14	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	0	0		www. urok95/ru.
15	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Мусаев М. «ЦІен маьхьси» – дийнатех лаьцна туьйра. Лоьман омра	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Мусаев М. «ЦІен маьхьси» туьйра. Бекхам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
18	Гацаев С. «Чкьордиг» туьйра. Коьрта турпалхо	1	0	0		www. urok95/ru.
19	Гацаев С. «Чкьордиг» туьйра. Чкьордиган толамаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьІна	1	0	0		https://desharkho.ru/
21	Классал арахьара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
XX бешаран литература (33 с. + 3 с.)						
22	Бадугев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	0	0		https://desharkho.ru/
23	Бадугев С.С. «Зайнди» дийцар. Коьрта маьІна	1	0	0		www. urok95/ru.
24	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Ши некъахо	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
25	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харционал толар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
26	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	0	0		https://desharkho.ru/
27	Мамакаев І.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаьржаш» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/

28	I. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29	Талламан болх (2-гIа четвъртъ)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
30	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
31	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI	1	0	0		www. urok95/ru.
32	Гайсултанов I.Э. «Кегий йийсарш». Iалин кхоллам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
33	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу угIуш» стихотворени.					
34	Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
35	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	0	0		www. urok95/ru.
36	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
37	Хь. Саракаевн «Баьпкан чкъуьйриг» дийцаран буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
38	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
39	Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	Классал арахьара дешар	1	0	0		www. urok95/ru.
41	Ахмадов I. «Кьонахалла» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
42	Ахмадов I. «Кьонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
43	Дийцар, суртхIоттор, ойлайар	1	0	0		https://desharkho.ru/
44	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0		www. urok95/ru.
45	Кагерманов Д. «ДоттагIалла»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	(дийцар)					yn-tezaurus/
46	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
47	Сатуев Хь. «Лаьмнийн кьоналла» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар). Беран синдуйне	1	0	0		www. urok95.ru.
49	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
50	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
51	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
52	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
53	Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла	1	0	0		www. urok95.ru.
54	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
55	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	Ахмадов М. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0		www. urok95.ru.
57	Ахмадов М. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
58	Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, текстащца болх бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
XXI бIешаран литература (7 с. + 1 с.)						
59	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчоь»	1	0	0		www. urok95.ru.
60	Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
61	Хатуев Iабдул-Хьамидан «Аьрзуна илли» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Шеран талламан болх	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/

63	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
65	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		www. urok95.ru.
66	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	0	0		www. urok95.ru.
68	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамИдаран урок	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	1		

6 класс

Роталла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (8 с.)						
1	«Наьрт-аьрстхойн паччахь Наураз»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
2	«Ницкъ болу Солса»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
3	«Гермачигара наьрташ»	1	0	0		https://desharkho.ru/
4	«Наьрт-аьрстхой кхерор» дийцарш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
5	Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
6	Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш	1	0	0		https://desharkho.ru/
7	Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

8	<i>Классал арахъара дешар</i>					
Нохчийн йаздархойн говзарш (54 с. + 5 с.)						
9	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл»	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Гайсултанов I. «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
11	Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
12	I.Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн баснех лаьцна. Мораль. Аллегори	1	0	0		https://desharkho.ru/
13	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
14	Талламан болх (1-ра четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
15	Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун синхаамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
16	Мамакаев I. «Дагалецамаш» Поэтан Iаламе болу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17	Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар	1	0	0		https://desharkho.ru/
18	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» (поэма)	1	0	0		https://desharkho.ru/
19	Даймохк ларбар – стеган деза декхар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
20	Сийн а, ышучун а проблема йеллар. КIентан а, ненан а доьналла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
21	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
22	Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
23	Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
24	Х. Эдиловн «Ненан безам» говзаран буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
25	Джунаидов А. «Белхи» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
26	Айдамиров А. «Вина мохк»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

						yn-tezaurus/
27	Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
28	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
29	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Талламан болх (2-гIа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Іаламах самукъадалар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
32	Шен дай баъхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Саракаев Хь. «Ирсе бIаърхиш» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Ненан безаман ницкъ сийлахъ хилар гIечIагIдар	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Сулаев М. «КIанте» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
36	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
37	Шен махкахъ бохам хиллачарна лирически турпалхо гIюьнна ван кийча хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
38	Окуев Ш. «БIаьсте» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
39	Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	Литературин теори: синедерзор, инверси	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
41	Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Дикаев М. «Сан бахам» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
44	Литературин теори: метафора,	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	исбаъхъа гайтаран гӀирсаш					
45	Классал арахъара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Рашидов Ш. «Ломара цӀе» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
47	Мамакаев Э. «ХӀорд» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
48	Стихотворенин философин маӀна	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
49	«К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар	1	0	0		https://desharkho.ru/
50	Талламан болх (3-гӀа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
51	Махмаев Ж. «Ӏаьржачу баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
52	«Ӏаьржачу баьпкан йуьхк» (стихотворени). Къинхетаман синмехалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
53	Дакаев С. «ТӀамах ловзар» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
54	Бексултанов М. «Некълацар» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
55	Текхуьучу чкъуро ламасташ дӀатасар					
56	Баккхийчеран а, къоначеран а синъэкамалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
57	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
58	Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	Классал арахъара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
60	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Генарчу махкахъ а шен орамаш бицбала йиш цахилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
62	Нехан мохк берийн бӀаьргашца	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
63	Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог	1	0	0		https://desharkho.ru/

64	Шеран талламан болх	1	1	0		https://desharkho.ru/
65	Курумова С. «Шовданехъ» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
66	Кантан а, жаблина а йукъахъ долу доттагалла, тешам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
68	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	1		

7 класс

РогIалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (4 с.)						
1	«ДадI-йурт йаккхаран илли». «Нохчийн шира илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	«Сай» (халкъан илли)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3	Турпала йурт ларйарх а, халкъан бIаьхойх а лаьцна турпалаллин илли	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
4	Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	1	0	0		https://desharkho.ru/
Нохчийн йаздархойн говзарш (56 с. + 5 с.)						
5	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
6	ТIекхуьучу тIаьхьенна весет	1	0	0		https://desharkho.ru/
7	ТIехьа-Мартана М. Мамакаевн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Саидов Б. «Вина йурт» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/

9	Саидов Б. «Деган аз» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Б. Саидовн поэзехъ граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дІакховдор	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
11	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
12	Талламан болх (1-ра четвѣртъ)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
13	Мамакаев І. «Берзан бекхам» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Нана-берзан сахъийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
15	Ошаев Х. «Иччархо Абухъаѣжа Идрисов» (очерк)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16	Сийлахъ Даймехкан тІеман турпалхочун дагалецамаш а, бІаѣхаллин хъуьнарш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Айдамиров А. «МухІажарш» («Йѣха буьйсанащ» романа йукъара кийсак)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	«МухІажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а	1	0	0		https://desharkho.ru/
19	Нохчийн литературехъ Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам	1	0	0		https://desharkho.ru/
20	ХІХ бІешарахъ нохчийн халкъ Хонкара дІакхалхар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
21	Литературин теори: литера- турин турпалхо а, символ а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
22	А. Айдамировн «МухІажарш» говзаран буха тІехъ сочинени	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
24	Сулейманов А. «Шуьнехъ дош» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхъа шен са дІадала кийча волчу лирически	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	турпалхочун васт.					
26	Стихотворенин аллегорически маѣна	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
27	Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеори, метафора	1	0	0		https://desharkho.ru/
28	Талламан болх (2-гIа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
29	Гайсултанов У. «Болат-гIала йожар» / (дацдина).	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
31	Зуламхошца а, мохкдIалецархошца а халкъо латтийна кыйсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
32	Халкъийн цхьаалла-вайн ницкъ. Кхечу къаьмнашца нохчаша гергарло латтадар	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
34	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
35	Дог цIандаран некъа воккху/йоккху доIанан синан ницкъ	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	Кибиев М. «Дош» (стихотворени), «Зов» (басня)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
37	Баснин мораль. XIллано эшийна моттаргIа	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
38	Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
39	Джунаидов А. «XIоььнаш» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
40	Нохчийн эвланан Iер-дахар гайтар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
41	Литературин теори: символ, композици	1	0	0		https://desharkho.ru/
42	М. Дикаев. «Нохчо ву со»	1	0	0		https://desharkho.ru/

	(стихотворени)					
43	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаъхъа кхоъллинарг а, биографически мукъамаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
44	Литературин теори: автобиографин поэма	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
45	Ш. Рашидовн Ш. «Ден весет» поэмин буха тIехъ сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
46	Классал арахъара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	С. Гацаев. «Дарц» (стихотворени). Поэтан поъезехъ адам а, Iалам а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
48	Пушкинан поъезера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
49	Кусаев I. «Амалехъ диканиг» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
50	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
51	С. Дакаев. «Куйно хотту»	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
52	А. Шайхиев. «ЧIагIо» (баллада)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
53	Литературин теори: балладин жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ»» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55	Даймахка цIабоързучеран ойланаш а, сатийсамаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
56	Амаев В-Хъ. «Генарчу денон туьйра» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
57	Дайн ламасташна тешаме хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
58	Декхарна тешаме хилар	1	0	0		https://desharkho.ru/
59	Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
60	С. Курумова. «Дохк» (кийсак)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	Литературин теори: пейзаж	1	0	0		https://desharkho.ru/

	гайтараң исбаъхъаллин гӀирсаш					
62	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
63	Шеран талламан болх	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
64	Даймахке безам. Патриотизман синхаам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
65	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
66	Тешамах, декхарх лаьцна дийцар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	Пушкин А. С. «Ӏаьнан Ӏуьйре» (А. Сулеймановс гочинарг)	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Альфонс Доде «ТӀаьххъарлера урок» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

8 класс

РогӀалла	Урокан тема	Сахътийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахът	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (4 с.)						
1	«Таймин Биболатан илли»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2	«Таймин Биболатан илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори	1	0	0		www. desharkho.ru
3	«Эвтархойн Ахьмадах илли»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
4	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаъхьаллин башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Нохчийн йаздархойн говзарш (55 с. + 6 с.)						
5	Бадиев С.С. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/

6	Бадиев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
7	Бадиев С.С. «Олдам» дийцар. Олдаман сингаттам	1	0	0		www. desharkho.ru
8	Бадиев С.С. «Олдам» дийцар. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маьИна	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
9	Мамакаев М.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
10	Мамакаев М.А. «Лаьмнийн дийцар» стихотворени	1	0	0		www. desharkho.ru
11	<i>Классал арахьара дешар.</i> Мамакаев М.А. «Пондар» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
12	Хамидов I-Хь.Х. дахар, кхолларалла. «Дла-коч, схьа- коч» дийцар	1	0	0		www. desharkho.ru
13	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
14	Хамидов I-Хь.Х. «Дла-коч, схьа- коч» дийцар. Хьаша ларар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
15	Литературин теори: юмор, сатира	1	0	0		www. desharkho.ru
16	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ца вевза доттагI» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Органан йистехь» стихотворени	1	0	0		www. desharkho.ru
18	Ясаев М.Д. дахар, кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу махкахь	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Вежарийн кьинхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
20	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Джанхотан васт	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
21	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	повестан чулацам планаца бийцаре бар					
22	М.Д. Ясаевн «Хьоме йурт» повестан буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
23	Сулейманов А. С. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
24	Сулейманов А. С. «Дог дохден цIе» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
25	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Къонахчун амалш	1	0	0		www. desharkho.ru
26	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
27	Хасбулатов Я.И. дахар, кхолларалла. «Дош» стихотворени	1	0	0		www. desharkho.ru
28	Хасбулатов Я.И. «Стаг хила ваьллехь хьо ара...» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29	Талламан болх (2-гIа четвeртъ)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
30	Арсанукаев Ш.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Тимуран бIю	1	0	0		www. desharkho.ru
32	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Айтамиран или	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
33	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Ламанхойн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Гацаев С.А. дахар, кхолларалла. «Кавказ» стихотворени. Iаламан сурт	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
35	Гацаев С.А. «БIаьстенца къамел» стихотворени. БIаьстенан хазалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
36	<i>Классал арахъара дешар.</i> Гацаев С.А. «Чурт» (шира	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	легенда)					
37	Яшуркаев С.С. «МаъркІаж- бодан тІехъ кІайн хьобкх». Мадас арабаьккхина некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
38	Яшуркаев С.С. «МаъркІаж- бодан тІехъ кІайн хьобкх». Воккхачу стеган хьехам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
39	Яшуркаев С.С. «МаъркІаж- бодан тІехъ кІайн хьобкх». Жовзанан васт	1	0	0		www. desharkho.ru
40	Яшуркаев С.С. «МаъркІаж- бодан тІехъ кІайн хьобкх».	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
41	С.С. Яшуркаевн «МаъркІаж- бодан тІехъ кІайн хьобкх» повестан буха тІехъ сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
42	Эдилов Х.Э. «Сий делахъ, Латта!» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
43	Сатуев Хь.Д. дахар, кхолларалла. «Нашхахъ» поэма. Датесна йурт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
44	Сатуев Хь.Д. «Нашхахъ» поэмин маьІна	1	0	0		www. desharkho.ru
45	Сатуев Хь.Д. «Нашхахъ» поэмин а, Умхаев Хь.С. «Нашха» стихотворенин а исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
46	Шайхиев І.Х. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хьехар	1	0	0		www. desharkho.ru
47	Шайхиев І.Х. «Дарцан буса» поэма. Бакъволу доттагІ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
48	Талламан болх (3-гІа четверть)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
49	Абдулаев Л.ІІІ. дахар, кхолларалла	1	0	0		www. desharkho.ru
50	Абдулаев Л.ІІІ. «Маьлхан каш»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

	поэма. Пхъеро бина сацам					
51	Абдулаев Л.Ш. «Маълхан каш» поэма. Поэмехъ ширачу заманан дахар гайтар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
52	Бексултанов М.Э. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
53	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцаран турпалхой	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
54	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцар. Артуран дехар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
55	<i>Классал арахъара дешар.</i> Бексултанов М.Э. «Дика ду хьо волуш»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	Ахмадов М.М. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
57	Ахмадов М.М. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Лаътта тӀехъ лаъмнаш а хӀиттош» повесть. ИбрахӀим-хъаъжа	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
58	«Лаътта тӀехъ лаъмнаш а хӀиттош» повесть. Хъаша ларар. ТӀом	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	«Лаътта тӀехъ лаъмнаш а хӀиттош» повесть. Данин бӀаъхаллин хъуьнарш	1	0	0		www. desharkho.ru
60	«Лаътта тӀехъ лаъмнаш а хӀиттош» повесть. Повестан турпалхойн васташ					
61	Бисултанов А.Д. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
62	Шеран талламан болх	1	1	0		www. desharkho.ru
63	Бисултанов А.Д. «ДегӀаста» стихотворени. Нохчийн къоман синмехаллаш					
64	Бисултанов А.Д. «Халкъан илланчина» стихотворенин маӀна	1	0	0		www. desharkho.ru

65	«Классал арахъара дешар. Бисултанов А.Д. «Гой шуна доттагИй...» стихотворени	1	1	0		www. desharkho.ru
Кхечу къаьмнийн литература (3 с.)						
66	Ладо Авалиани дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
67	Ладо Авалиани «Хъаькхна буц» дийцар	1	0	0		www. desharkho.ru
68	Ладо Авалиани «Хъаькхна буц» дийцар. ЖамІдар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

9 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахътийн барам			Терахъ	Электронни дешаран ресурс
		Сахъг	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (5 с.)						
1	Нохчийн халкъан барта кхолларалла а, цуьнан жанраш а. Турпалаллин иллеш. «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
3	Туьйранаш, шира дийцарш, аларш. Туьйранаш «ЧингIаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шатойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда»	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Кицанаш, хIетал-металш. Назма/Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
Нохчийн йаздархойн говзарш (23 с. + 3 с.)						
6	Нохчийн йозанан историх лаьцна. Исбаьхьаллин литература. «Серло» газетан мехалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
7	I. Дудаевн, М. Сальмурзаевн, А. Нажаевн, III. Айсхановн кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
8	III. Айсханов «Мало-хало» (дийцар).	1	0	0		https://ps95.ru/dikdos

	Хъанал къахъегар кхиор а, Ёер-дахаран ойлайар					ham/ru/
9	Бадиев Саъид-Салихъан дахар, кхолларалла. С. Бадиев. «Бешто» (повесть)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
10	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Литературин теори: повестан жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
11	И. Мамакаев. «Дерриг а тIамна», «Даймехкан тIом болчохъ» стих-ш. «Турпалчу танкистан доьзал» очерк	1	0	0		https://desharkho.ru/
12	М. Мамакаев. «И йоблхуш йацъ», «Киллочунна» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
13	М. Сулаев. «ГIовтта», «Малх тоьлур бу» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
15	Х. Эдилев. «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТIемало – хьуна» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Гадаев М. «Даймехкан лобмашка», «ДоттагIашка» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
17	И. Мамакаевн дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Кавказан латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
18	И. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахъ». Персонажийн синцIеналла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
19	«Нохчийн лаьмнашкахъ» поэмехъ лирически а, трагически а дерг	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
20	Сулаев М. Сох муха эр ду адам», «Сай», «ДоIа» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
21	Сулаев М. «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош). Дена а, доьзална а йукъара йукъаметтигаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
22	Сулаев М. роман «Лаьмнаша ца дицдо» романехъ кегийрхойн васташ. Литературин теори: романан жанр	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
23	М. Сулаевн «Лаьмнаша ца дицдо» романан буха тIехъ сочинени	1	0	1		https://desharkho.ru/
24	И.-Хь. Хамидовн дахаран а,	1	0	0		https://ps95.ru/dikdos

	кхоллараллин а некъ					ham/ru/
25	І.-Хъ. Хамидовн «Лийрбоцурш» стихашкахъ драма. Советски салтийн турпалалла а, доьналла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
26	«Лийрбоцурш» Драмехъ мостагІчун амат. Литературин теори: драмин жанр	1	0	1		https://desharkho.ru/
27	Литературин теори: драмин жанр	1	0	1		https://desharkho.ru/
28	С. Гацаев. «Буьйса хаза, буьйса тийна», «БІаьсте кхечи», «ХІай, йоІ, делхъа, собар де» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буьйса йу беттасе» (стихотворенеш)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
30	Шеран талламан болх	1	1	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
31	Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохъ», «Сан ненан маттахъ ас йазйо» (стихотворенеш)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	Гайтукаева Б. «Зама», «Хъан цІийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хъан цІийнах йара» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
Кхечу къаьмнийн литература (1 с.)						
33	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак). Дешаран шарахъ Іамийнчун жамІдар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		33	2	1		

Хьехаран-методикин латтор Хьехаран-методикин гІю-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГІала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З. Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Іилманан литература

- Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.
- Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.
- Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.
- Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен или. – Майкоп, 2008. – 230 с.
- Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.
- Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.
- Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.
- Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.
- Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.
- Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.
- Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.
- Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.
- Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.
- Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.
- Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.
- Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.
- Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.
- Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

- Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. – АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.

Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. - 159 стр.

Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогоберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.

Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М.,1981. – 215 с.

Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. _ - Нальчик, 1993. – 192 с.

Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Иилманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.

Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.

Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.

Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.

Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.

ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

www.urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна арахьарчу мероприятийн рекомендацйина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна арахьарчу гIулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна арахьара гIуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна арахьара гIуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьаьжжана а, кьоман а, этнокультурин а башхаллашка хьаьжжана. Урокашна арахьарчу гIуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гIуллакхалла, церан синьобздангалла кхио а, обздангаллин нийса харжам бан похIма кхио.

Класс	Мероприятин формат	Тема	Дешархойн гIуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туййранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогIар. Туййранан иллюстраци. Педехкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуйцуш дагадовлар.

5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. Тедехкарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш лахар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. ЖамIаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хIун хаьа?	Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жьопаш лахар. Темаца догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	Проектин гIуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дукхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектин болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Проект тIечIагIйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаь ду.	Хааме ладогIар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жьопаш далар. Темица догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
6	Горга стол	Нохчийн мотт гуттар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жьопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектин болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектин болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луь-луьург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хьажар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Илманан-талламан болх	Халкъан барта кхоллараллин а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Iалашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гулйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Добзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жьопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектин болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чохьара дуьне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.

7	Кхоллараллин пхьалгIа	Стихашкахь суна дукха хIума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхоллараллин белхашна анализ йар. Кхоллараллин белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тIаьхьало.	Киншкашка хьажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.
8	Горга стол	ХIинцалера нохчийн литература	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Йеллачу темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
8	Литературин журналаш «СтепIад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бIешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лоьмар арахецар.
8	Проектийн болх	Нохчийн театран истори.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечйар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект тIечIарIйар
8	Виртуальни кхарстар	Дайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулийар. Презентацига хьажар. Хаттарш хIиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хIоттор. Йеллачу темин цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Киншкийн агIонашкахула кхарстар.	ТIеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. Чулацамца догIу хаттаршна жьопаш далар. Къамелехь дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. Къамелехь дакъалацар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Литературин-музыкин композици	Йаххьашкахь литература.	Темица йогIу материалаш йовзар. Докладаш кечйар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	Проектийн болх	Нохчийн литературехь керла дош (жанраш, стиль, хьажам, цхьаболчу авторийн кхолларалла)	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечйар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект кхочушйар (альбом)
9	Горга стол	вайзаманан къоначу йаздархойн проза а, поэзи а.	Говзарш йешар. Къамелехь дакъалацар. Темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.

		Г. Камала «Дуьххьарлера театр»).	
--	--	-------------------------------------	--